

Strany kašlou na reformy

19.10.2017 - Ekonom

Autor: David Klimeš, Strana: 14

Štítky: [školství](#), [IDEA](#), [Daniel Münich](#), [CERGE](#)

Soubory (scany): [1.pdf](#), [2.pdf](#), [3.pdf](#), [4.pdf](#), [5.pdf](#), [6.pdf](#), [7.pdf](#), [8.pdf](#), [9.pdf](#), [10.pdf](#)

Obsah z přepisu příspěvku

Lithium či kauzy Andreje Babiše. V závěru předvolební kampaně není nouze o vypjaté spory. Ale jak garantovat dlouhodobě prosperující Česko, to strany neříkají. Přitom reformy země nutně potřebuje.

-ILUSTRACE- JAN HUNTER DOLEŽÁLEK, SHUTTERSTOCK

Od roku 1993 zřejmě nebyla kampaň, v níž by tak málo záleželo na volebních programech jako letos. Sřet nad návrhy jednotlivých stran se proměnil v referendum o předsedovi hnutí ANO Andreji Babišovi a dalším směřování země.

A mnohým politikům to vyhovuje: stačí jim říct, že budují stát jako firmu nebo naopak že bojují proti autoritářství. Varují před vítězstvím tradičních korupčníků nebo naopak neodvratným nasměrováním Česka na Východ. Tepají morální kvality svých soupeřů a naopak vyzdvihují ty své.

Nikdo z nich proto nakonec nemusí před voliči obhajovat své často nedomyšlené programové návrhy.

Poslední dny kampaně nenaplnila pře o podobu daní či kvality zdravotnictví nebo školství, jak tu bývalo zvykem. Místo toho se řešila Babišova spolupráce s StB a jeho vztah k Čapímu hnízdu. Proti tomu předseda ANO zase vytáhl kauzu lithia, což je prý „krádež za bílého dne“ ČSSD.

Že je program v roce 2017 jen nepotřebnou veteší, dokládají i soukromé rozhovory s čelnými politiky. Ti pravicoví mezi čtyřma očima ochotně přiznávají, že jejich plány na snižování daní jsou nezaplacené. Ti levicoví zase, že návrhy na daňovou progresi a sektorové daně budou to první, co při případném vyjednávání o koalici obětují. A ti populističtí vůbec netuší, co nakonec budou prosazovat, protože předseda o tom ještě nerozhodl.

Česká republika však nutně potřebuje celou sadu ekonomických a sociálních reforem, bez kterých zemi, jež zažila neúspěšnější a nejsvobodnější čtvrtstoletí své historie, hrozí dlouhodobá stagnace a „blbá nálada“ ve společnosti.

Nejdůležitějším momentem předvolební kampaně nebyl žádný mítink ani žádná předvolební debata. Ale zvěst, že se Volkswagen chystá přesunout část výroby ze Škody Auto do Německa. Volkswagen to sice obratem popřel, ale čeští dělníci se asi právem bojí – koncern vnímá kombinaci německé technologie a české levnější pracovní síly jako neudržitelný stav, a tak by nástupce Superbu mohli montovat už za pár let Němci, a ne Češi.

V té chvíli se jedno z velkých témat těchto voleb – konec levné práce – dostává do slepé uličky. Těžko tlačit na růst čistých mezd, když dobře placená pracovní místa prostě zmizí nebo je nahradí ta s nižší přidanou hodnotou, případně činnost začnou dělat čím dál sofistikovanější roboti.

S levnou prací není možné zatočit, pokud nezatočíme nejdříve s levnou ekonomikou, chřadnoucími sociálními systémy a nepodpoříme tuzemskou prosperitu vytyčením jasných investičních priorit.

Čeští politici se ale bohužel v těchto volbách neodvážili říct svým voličům pravdu o české ekonomice. Hlásali jen to příjemné: Státní rozpočet minulý rok skončil po 21 letech v přebytku, který činil 61,8 miliardy korun. Žijeme v letech růstu a všichni neustále vylepšují odhady, o kolik domácí ekonomika zesílí. Naposledy Mezinárodní měnový fond zvýšil

odhad letošního růstu na 3,5 procenta HDP z loňských 2,6 procenta. Ve státní sféře razantně rostou platy, v soukromé mzdy.

Ale to je jen část obrázku o českém hospodářství. Země se přestala přibližovat Západu. Po roce 1989 jej rychle doháněla a lidé snili o tom, že za pár let se budou mít jako v Rakousku či Německu. Pak se ale něco stalo během hospodářské krize. Na 83 procent unijního průměru Česko vystoupalo v roce 2007, v roce 2017 bylo na 88 procentech. Za devět let stáhlo náskok unie jen o pět procentních bodů.

V letech krize se totiž zasekl růst produktivity práce. OECD spočítala, že kdyby se protáhl stoupající trend z předkrizových let, tak by Češi měli být v produktivitě o 21 procent výše než nyní.

Česko tak bojuje proti levné práci – ČSSD jí dokonce vyhlásila válku –, ale mzdy nemohou rychleji stoupat, pokud někdo nevymyslí, jak opět nastartovat svižný růst produktivity práce.

A k tomu se vrší problémy se zahraničními vlastníky. Bud' přemýšlejí o stěhování výroby dále na východ za levnou práci či zpět do svých mateřských zemí. Nebo po letech investování do firem začínají vybírat zisky. Podle vládní studie je odliv výnosů v Česku třetí nejvyšší v EU po Lucembursku a Irsku. Polsko, Slovensko i Maďarsko jsou daleko za námi.

Česko bojuje proti levné práci, ale mzdy nemohou rychleji stoupat, pokud někdo nevymyslí, jak opět nastartovat růst produktivity práce.

Každý férový politik by tedy na počátku kampaně měl přiznat pravý stav věcí: Česká ekonomika byla až dosud postavená na levné pracovní síle, za což ale vždy vykazovala velmi nízkou míru nezaměstnanosti v regionu. Růst Česka tu ve velkém stál na zahraničních investicích, které po dvě dekády přinášely i know-how a zvyšovaly přidanou hodnotu práce zaměstnanců. A stát výnosy z daní ve velkém investoval do zdravotnictví, penzí a dalších sociálních systémů. Pokud ale příliv zahraničních investic ustane a razantně se začnou zvyšovat mzdy, celý umně kalibrovaný stroj se rozbije.

V programech stran však nenajdeme plnohodnotnou odpověď na to, jak přežít v „éře po montovnách“. Místo chytré úpravy daní přichází nabídka nižší daně z přidané hodnoty na řezané květiny. Místo podpory podnikání progresivní zdanění. Místo nižších nákladů na sociální systémy jejich zvýšení. A místo vzdělávání vhodného pro 21. století jen utahování byrokratických šroubů na školách.

Týdeník Ekonom proto vybral šest klíčových oblastí, které zasluhují reformu, a v průběhu září a října vám o nich nabízel debaty s experty. Nyní přinášíme sumář toho, co by republika potřebovala a čeho se politici tak bojí.

Lidem nižší odvody, firmám reinvestice

Neudržitelnost dosavadního ekonomického modelu ilustruje i statistika OECD, podle které má Česko osmé nejvyšší daňové zatížení mezd v tomto klubu. Podle Eurostatu ale zároveň nabízí sedmou nejlevnější práci v EU. Není však možné dlouhodobě danit jako ve Švédsku a současně konkurovat ceně hodinové práce v Rumunsku.

V debatě Ekonomu šéf odborů Josef Středula jasně řekl, jak chce situaci řešit: „Po 25 letech si myslíme, že polštář levné práce tu byl už příliš dlouho. A my jsme netrpěliví.“ Na zářijovém mítinku odborářů vyhlásil pro příští rok požadavek na růst mezd o osm až deset procent. Prezident Hospodářské komory Vladimír Dlouhý souhlasil, že mzdy mají v časech hojnosti růst, „ale růst mezd musí vycházet ze zaměstnavatelského sektoru a zde je předmět sporu,“ dodal.

Hlavní ekonomka Raiffeisenbank Helena Horská před jakýmkoliv mzdovým kvapíkem varovala: „Já bych od politiků čekala ne to B, jak mají růst mzdy, ale hlavně to A, jak změnit ekonomiku, abychom vůbec mohli mít vyšší mzdy.“

Jednou z cest, jak zvýšit lidem čisté mzdy a přitom razantně nezdražit práci, je snížení odvodového zatížení českých mezd. Podle studie Deloitte je vyšší sociální pojištění odváděné zaměstnavatelem jen ve Francii, na Slovensku a v Belgii. Celkově pak máme relativně nízké daně z příjmů fyzických osob, ale velmi vysoký součet sociálního a zdravotního pojištění. To vytváří hned několik překážek na trhu práce. Vysoké odvody jsou bariérou pro rozvoj

podnikání, škodí lidem s nízkými příjmy a částečnými úvazky, vytváří šedou vrstvu alternativních pracovních kontraktů a brání reformě zdanění živnostníků.

Některé strany to alespoň částečně pochopily: hnutí ANO slibuje mírné snížení daně z příjmů a zaměstnanecký paušál, který sníží pojistné o 500 korun měsíčně. ODS chce patnáctiprocentní daň z hrubé mzdy a o dva procentní body nižší sociální pojištění. TOP 09 by srazila pojištění dokonce o osm procentních bodů. I menší strany mluví podobnou řečí. Jen ČSSD navrhuje zavést výraznou daňovou progresi se sazbami od 12 do 32 procent, přičemž vyšší výdělky chudších by zaplatili ti s příjmem nad 80 tisíc korun.

Snižovat sociální pojištění ale není možné nijak radikálně, protože by to poškodilo už nyní deficitní penzijní systém. Realistické je snížení sociálního pojistného maximálně o čtyři procentní body. Případně snížení pojištění jen některým skupinám obyvatel. „Pokud se politici předhánějí, o kolik sníží cenu práce, je logické zaměřit se na skupiny nejohroženější chudobou. Ať už jsou to starší pracovníci kolem důchodu, nebo matky, které mají problém ve sladění rodinného a profesního života. Cestou může být snižování daní a odvodů,“ řekl v debatě Filip Pertold z think-tanku **IDEA** při **CERGE-EI**.

Pokud jde o firmy, ČSSD jim chce zavést progresivní daně ve třech sazbách, které by celkem ročně přinesly 12 miliard korun navíc. Strany od ČSSD napravo pak v naprosté většině nechtějí s firemními daněmi hýbat.

Ani jeden přístup přitom neřeší problém čím dál menšího přílivu zahraničních investic a čím dál většího odlivu zisků. Tím nejefektivnějším je pobídka k reinvesticím. Místo investičních pobídek při vstupu investorů do Česka je potřeba mít daňové pobídky, aby tu po vstupu zůstali. Inspirací může být estonský model, kde se v roce 2000 rozhodli pro daňovou revoluci a na reinvestovaný zisk vyhlásili nulovou daň. Firmy to motivovalo, aby v Estonsku reinvestovaly svůj zisk do práce s vyšší přidanou hodnotou a celkově se tato strategie pobaltské zemi vyplatila.

Slušné peníze i pro budoucí důchodce

Příští rok důchody vzrostou o 475 korun, takže by průměrný starobní důchod poprvé měl překonat 12tisícovou hranici. Pozitivní zpráva pro penzisty má ale také svou odvrácenou tvář: valorizace téměř pro dva miliony důchodců bude znamenat nárůst výdajů na penze o 16,6 miliardy korun. Což je skoro stejné číslo, jaké už na důchodovém účtu chybí za minulý rok. Ten je i v časech hospodářského růstu v hlubokém minusu.

„Od roku 2010 vytvořil kumulativně deficit 260 miliard korun, které musíme odněkud vzít. Pokud zastropujeme věk odchodu do důchodu, budeme potřebovat dalších 1,5 procenta HDP a opět peníze musíme odněkud vzít. Pokud nasčítáme budoucí deficit do roku 2060, jsme na 30 procentech HDP, tím bychom se dostali mimo maastrichtská kritéria,“ varoval v debatě Ekonomu Jiří Šatava z think-tanku **IDEA**.

Vláda Bohuslava Sobotky udělala některé kroky, které schodek ve inancování penzí ještě prohloubily: zrušila druhý, tedy soukromý fondový pilíř spoření na stáří, zastropovala důchodový věk na 65 letech a prosadila vyšší valorizaci důchodů. Na „komplexní a vzájemně provázaný souhrn návrhů“, který vláda slibovala v programovém prohlášení, však nedošlo.

Lepší to není ani v aktuálních volebních programech. Strany se předhánějí, jak vysoký minimální důchod budou garantovat. Ale už neříkají, odkud na to vzít. To v lidech jen podporuje mylné představy, že je čekají slušné peníze v důchodu. Podle průzkumu společnosti Broker Trust nejvíce Čechů (18,6 procenta) očekává důchod na úrovni 51 až 60 procent předchozího příjmu. Dalších 16 procent si myslí, že se dostanou až na 70 procent. A 12 procent lidí se těší až na 80 procent předchozího příjmu. Realita je ale taková, že průměrný důchod odpovídá jen 42 procentům hrubé průměrné mzdy.

Na penze jsou nepochybně třeba další peníze. Předseda vládní důchodové komise Martin Potůček v debatě prohlásil, že nás čeká zvýšení výdajů na důchody z dnešních 8,6 procenta HDP na „minimálně 10 procent“. Místopředseda Českomoravské konfederace odborových svazů Vít Samek by zavedl povinné příspěvky zaměstnavatelů do třetího pilíře, tedy doplňkového penzijního spoření: „My v odborech jsme pro to, aby se zavedla povinnost pro zaměstnavatele, kteří působí v rizikových profesích,“ uvedl. Odbory by následně na úkor zaměstnavatele zdrazily o šest procent z důchodového vyměřovacího základu i práci všem nově přichozím na trh práce.

To by jistě zvýšilo příjmy penzijního systému, ale ještě více by to zdražilo českou práci. A odporovalo by to předchozí prioritě, tedy snižování sociálního pojištění, aby se zvýšila čistá mzda a rozhýbal pracovní trh.

I když se Česko zcela určitě časem vyšším výdajům na důchody nevyhne, je možné reformovat penze tak, aby lidi více motivovaly ke spoření. Šatava by především zvýšil srozumitelnost celého systému: „Pokud nevíte, jaký můžete očekávat starobní důchod, nevíte, kolik si máte spořit. Pokud víte, že očekáváte důchod o 60 procent nižší, než je vaše dosavadní mzda, tak už si pořádně rozmyslíte, co budete dělat.“

Aby byl systém penzí přehlednější, průběžný pilíř by se mohl rozdělit na veřejný sociální, který by třeba vyplácel všem základní důchod osm tisíc korun měsíčně, a opravdu pojistný, který by se odvíjel od výše odvedeného pojistného.

Pokud by například každý měl od vstupu na pracovní trh možnost se přes elektronické rozhraní podívat, jaký ho při aktuálních výdělcích čeká jednou důchod, jistě by se často choval odpovědněji. Osobní pojistný účet by pak mohl být otevřený i různým dalším odvodům, například od zaměstnavatelů.

Šatava také upozornil, že potřebným stabilizačním prvkem důchodů by bylo větší zapojení seniorů na trhu práce. V českých podmínkách totiž lidé většinou odcházejí do penze hned po dosažení důchodového věku. Potůček potvrdil, že bonus k budoucímu důchodu u pracujících důchodců je tak malý, že není prakticky žádnou motivací zůstat v práci.

Jiné je to ale třeba ve Švédsku, kde ti, kteří odejdou do penze v 61 letech, berou jen 72 procent průměrného důchodu, ti, kteří odejdou v 70 letech už 157 procent průměrného důchodu. To je motivace, která funguje.

Pokud by i v Česku byli senioři pobídnuti déle se udržet na trhu práce, snížilo by to výrazně tlak na důchodový systém a ještě by z toho stát měl nové příjmy na pojistném.

Do skutečné reformy důchodů se ale žádné ze stran příliš nechce. Poté co neuspěl druhý pilíř penzí zavedený vládou Petra Nečase v roce 2013, se politici výrazné proměny důchodů bojí. Přitom není na co čekat. Důchodový účet se už neumí dostat do plusu ani v těch nejtuchnějších letech hospodářského růstu.

Školy pro 21. století

Školství se stalo jedním z hitů této volební kampaně. Většina stran se ale omezila na předhánění se ve slibech, kolik přidají učitelům. Podle ČSSD a lidovců by měli do roku 2021 pobírat 130 procent průměrné mzdy. ODS by jim dala průměrně nejméně 35 tisíc korun. Podle TOP 09 by učitelé měli patřit k nejlépe placeným státním zaměstnancům. A hnutí ANO plánuje zvednout platy učitelů tak, aby byly na konci volebního období v roce 2021 minimálně na 150 procentech své stávající výše.

Ostudnost učitelských platů v debatě ilustrovala ředitelka Gymnázia Na Zatlance Jitka Kmentová: „Když má absolvent pedagogické fakulty nastoupit, má v lepším případě u nás 22 620 hrubého. A co horšího, kolegyně po šesti letech praxe má základní plat jen 24 tisíc, s osobním příplatkem 26 tisíc hrubého.“

Podle ekonoma z think-tanku **IDEA Daniela Münicha** ale nízký nástupní plat není hlavním důvodem, proč se absolventi pedagogických fakult do školství nehrnou: „Nástupní platy jsou vlastně ještě relativně vysoké, protože žádný absolvent vysoké školy nikde nic moc nedostane, a to ani na soukromém trhu. Problém je, že se za dalších 30 let praxe plat výrazně nezvýší. A to ti lidé vědí, spočítají si, že za 30 let budou mít 30 tisíc a že jinde jejich kamarádi ze školy budou mít už mnohem více.“

Podle Münicha potřebuje školství alespoň 20 až 30 miliard ročně navíc. Ředitel společnosti Scio Ondřej Štefl dodal, že podle srovnání zemí OECD by školství potřebovalo navýšit výdaje dokonce o 50 miliard ročně.

Platy však rozhodně nejsou jediný problém školství. Příkladem nedobře vymyšlené regulace ve vzdělávání je státní maturita. „Je nesmyslná. V systému, který je velmi silně diverzifikovaný, kde máme gymnázia i střední odborná učiliště s maturitou, dávat na výstupu stejnou laťku je podle mého nesmysl,“ říká Jana Straková z Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání. A ředitelka Kmentová souhlasí: „My školní maturitou musíme dohánět to, co stát promíjí u státní maturity.“ Zároveň chápe, že pro odborné školy zase může být státem stanovená zkouška velmi těžká.

Žádná z velkých stran v předvolební kampani ale nenavrhuje zrušení státní maturity, která v Česku funguje od roku 2011. Bitevní linie se přesunula ke sporu o státní maturitu z matematiky, která se má poprvé konat v roce 2021 (proti plošné maturitě z matematiky jsou lidovci či TOP 09).

Podle Štefla by řešením bylo nahradit maturitu jednotnou zkouškou nižší úrovně: „Jediné, co by se dalo udělat, že by existovala minimální středoškolská zkouška. Nesmí tam být to slovo maturita. Když je tam slovo maturita, tak pro gymnázia je to komické a pro střední odborná učiliště nepřekonatelné,“ říká Štefl. Podle něj by náplň měla být výrazně jednodušší. „Všichni absolventi budou umět třeba trojčlenku. Ze státních maturit se totiž ukazuje, že ji neumí. Vždyť k čemu logaritmické rovnice, když neumí trojčlenku?“ ptá se Štefl.

Stejně tak zaznívá požadavek na větší autonomii ředitelů škol. Zatímco se ministři školství v minulých letech vysílili na prosazení kariérního řádu učitelů (který pak stejně neprošel), ještě důležitější by podle expertů bylo stanovení řádu pro ředitele. Úspěšný ředitel školy by mohl dostávat větší balík peněz, z nějž by odměňoval úspěšné a vzdělávající se učitele.

Více peněz, méně byrokratických předpisů a školy lépe řízené řediteli představují mix, který by snad mohl prolomit to, co vychází z mezinárodních srovnání: v českých školách často učitelé nebaví vyučovat a studenty zase nebaví se učit.

Více odpovědnosti za své zdraví

Zdravotnictví bylo v Sobotkově vládě jedním z největších bitevních polí mezi ČSSD a ANO. I když pře Babiše se sociálnědemokratickými ministry zdravotnictví byly urputné a hodně osobní, zdravotnický systém z toho mnoho neměl. Nejvýraznější změnou bylo prudké navyšování plateb za státní pojištěnce, tedy důchodce či studenty, ze 787 korun měsíčně v roce 2013 na aktuálně schválených 969 korun.

To ale neodstranilo žádný z chronických problémů financování českého zdravotnictví. V české péči o zdraví jsou příjmy ze čtyř pětin státní, to je ve srovnání se zbytkem Evropy extrém. A ani přes zvýšení plateb za státního pojištěnce nedokážou v lepších letech zdravotní pojišťovny vytvářet výraznější přebytek. A demografický výhled říká, že bude ještě mnohem hůře.

Na zdravotnictví jde v současnosti něco kolem 7,5 procenta HDP země, ve vyspělých západních státech je to asi 10 procent, někde i víc. „Vstupy se musí zvýšit, abychom měli efektivně s čím pracovat,“ uvedl v debatě Josef Veselka, přednosta kardiologické kliniky motolské nemocnice.

Radikální zvýšení příjmů ve zdravotnictví si přeje prezident České lékařské komory Milan Kubek. Předně by podle něj měl vzniknout systém automatického zvyšování odvodů za státní pojištěnce. Kubek navíc prosazuje, aby odvod odpovídal 13,5 procenta z poloviny průměrné mzdy. Nyní je to 13,5 procenta ze čtvrtiny průměrné mzdy. Toto navýšení by mělo přinést do zdravotnictví řádově desítky miliard korun. Dále by komora chtěla do branže přivést část ze spotřebních daní na alkohol a tabák. Živnostníci by měli odvádět zdravotní pojištění z celého výdělku, nikoliv z poloviny, jak je tomu dosud. K tomu by Kubek ještě přidal druhou sazbu zdravotního pojištění pro lidi s vyššími příjmy.

Proti tomu expert na financování zdravotnictví Pavel Hroboň namítá, že Česko už nyní vydává na zdravotnictví docela dost peněz a je lepší se pokusit utráčet je efektivněji.

Jedním ze sporných bodů je budoucí postavení zdravotních pojišťoven. Kubek by některé sloučil, Hroboň by je naopak nechal konkurovat. Některé příklady ze zahraničí – například Nizozemska či Švýcarska – ukazují, jak si potenciální pacient může vybírat balíčky zdravotní péče.

Vedle zákonem stanoveného minimálního standardu, na který musí dosáhnout každý, pojišťovny mohou nabízet různé drahé pojištění s bonusy a malusy. Například podle toho, zda kouříte či chodíte na preventivní prohlídky. Omezený a regulovaný trh tak přispívá k péči o vlastní zdraví – kdo se o sebe stará, nakonec platí méně.

Tím by se vyřešil i další problém českého zdravotnictví. Češi málo dbají na prevenci a naopak excelují v pití alkoholu či mají sklony k obezitě. Disciplinace prostřednictvím pojistného plánu by pomohla.

Dalším sporným bodem je úroveň zdravotního připojištění a spoluúčasti pacienta.

Připojištění u nás nyní prakticky neexistuje. A spoluúčast je jedna z nejnižších v Evropě.

Tomuto problému se už některé strany věnují: zatímco ODS hovoří o individuálním zdravotním pojištění na míru, TOP 09 chce zavést nadstandarty s možností dobrovolného připojištění. Kdo by však stanovil, co je standard a co nadstandard, případně na co se jde připojistit a na co už ne, do toho se nikomu nechce. O českém zdravotnictví se někdy říká, že je „nejzápadnějším zdravotnictvím na Východě“. Dosud fungovalo v odpovídající kvalitě, ale bez reformy brzo začne mít velké finanční i personální problémy. Už nyní se odkládají některé operace, pokud nemocnice vyčerpá svůj limit od pojišťovny, jinde zas není dost doktorů.

„Lidé se ve výsledku rozhodují nohama. My máme v Motole asi 150 zavřených lůžek, protože pro ně nemáme sestry,“ popisuje neradostnou situaci kardiolog Veselka.

Aby matky mohly vychovávat i pracovat

Ekonomové se shodnou, že na českém trhu práce jsou už jen dvě skupiny obyvatel, jejichž zaměstnanost by se mohla výrazně zvednout a dotyčným by to přineslo vyšší příjmy. Jsou to již zmiňovaní senioři, kteří často před prací dají přednost důchodu. A pak rodiče malých dětí, typicky matky na rodičovské.

Ty by se třeba i chtěly dříve vrátit do práce, ale jednak není v Česku dostatek služeb pro péči o dítě a pak k tomu ani stát nepřispívá svou daňovou politikou. Česko na rodiny vydává v Evropě slušných 2,5 procenta HDP, ale v rámci těchto peněz má druhý největší podíl výdajů na daňové slevy mezi zeměmi OECD. Naopak v přímé podpoře a výdajích na služby je na chvostu. Sobotkova vláda přitom podíl slev navýšila. Na druhé dítě stoupla sleva o šest tisíc korun na 19 404 korun ročně, na třetí a další dokonce o 10 800 korun na 24 204 korun ročně. Nakonec se schválilo i zvýšení slevy na první dítě o 1800 korun na 15 204 korun.

Podle Kláry Kalíškové z think-tanku **IDEA** se všechny daňové slevy po narození dítěte navážou na mzdu otce a žena při návratu do práce čelí velmi vysokému zdanění: „Muž s nepracující ženou v domácnosti čelí efektivní daňové sazbě 23 procent. Když začne pracovat i žena, ta čelí efektivní sazbě 38 procent. To jsou ohromné rozdíly.“

Vláda nedávno schválila novou koncepci rodinné politiky, kde se přímo píše, že podpora rodin prostřednictvím daňových slev už dosáhla svého maxima: „Česko koncentruje podporu rodin v oblasti daňových úlev, což pro rodiny představuje riziko v době hospodářského poklesu, kdy mohou ztratit jak příjem, tak daňovou podporu. Proto je do budoucna klíčové posilovat význam dalších dvou pilířů – dávkový a pilíř veřejných služeb.“

Nezdá se však že by z koncepce do budoucna něco zbylo. Sobotkova vláda slevy dramaticky navyšovala. Nyní se strany v předvolebních programech předhánějí, kdo nabídne rodinám ještě větší slevy.

Vítězem v této soutěži jsou asi lidovci, kteří nabízejí jednorázový daňový bonus 50 tisíc korun při narození prvního dítěte a 100 tisíc korun na každé další narozené dítě.

Místo posilování daňových slev by přitom bylo vhodné rušit ty, které odrazují od návratu do práce. Řešením by mohla být podle expertů změna u slevy na manželku. „Tuto daňovou slevu je možné transformovat do jiné dávky. V případě péče o malé dítě do rodičovského příspěvku. V případě péče o seniora třeba do příspěvku na péči,“ řekl Robert Jahoda z Masarykovy univerzity.

Když se zeptáte firem, jak poskytnout matkám malých dětí možnost lepšího skloubení rodinného a pracovního života, prakticky vždy přijde odpověď: částečné úvazky. Jejich podíl je v Česku v evropském srovnání jeden z nejnižších. A rodičovská poměrně dlouhá. Jana Skalková z Vodafonu v debatě navrhla výhodnější daňové podmínky právě pro částečné úvazky: „Z pohledu firmy je třeba pět let bez zaměstnance hrozně dlouhá doba. Změní se tým, manažer, v oblasti technologií je vývoj rychlý. Pokud se ale podaří vytvořit částečný úvazek už v roce dvou věku dítěte, plný návrat je pak mnohem snazší.“

Učinit podnikání zase sexy

Pracující rodiče ale také musí mít kdo najmout. Všechny nás nemůže zaměstnat stát, i když se o to Sobotkova vláda docela snažila. Vůči podnikatelům však zavedla jen restriktce. Kontrolní hlášení, elektronická evidence tržeb, výrazné

zprísnění kontrol finančních úřadů a mnoho další byrokracie. Přineslo to sice vyšší výběr daní, ale také zadusilo podnikatelský apetit.

Pro podnikatele toho strany mnoho nenabízejí. O nižších firemních daních většinou nemluví a pružnější pracovní trh také nechtějí. Majitel Linetu Zbyněk Frolík, který je také viceprezidentem Svazu průmyslu a dopravy, v debatě Ekonomu prohlásil, že by se v zemi dokázalo okamžitě uplatnit až 140 tisíc zahraničních pracovníků na pracovní víza. Firmy by za ně ručily. A přidal svou zkušenost. „Postavili jsme novou fabriku za 350 milionů korun. A ta stojí jako dům duchů, protože jsme do ní nesehnali sto zaměstnanců. Přetáhnout lidi vedlejším podnikům jsme nechtěli, bylo by to neetické.“ A Frolík počítal: „Jeden pracovník nám vytvoří zisk 1,8 milionu korun. Odvedeme z něj státu půl milionu korun. Sto lidí by bylo 50 milionů pro stát.“

Firmy nařikají i nad kvalitou školství. Průmyslníci mají sice jiné představy než školští experti, na co by školy měly dávat důraz, například při výuce matematiky či technických předmětů jim však jde o to samé. Aby studenti jen nememorovali, ale naučili se tvůrčím způsobem myslet. V továrně pak budou spíše schopni se rychle naučit ovládat stroj za miliony, případně si osvojit novou technologii. Jedna práce na celý život už prakticky nikde v Česku neexistuje.

Vlamování firem do školství dnes není nijak koncepční. Jejich spolupráce s vysokými školami vážne. Zde by se například mohl potkat zájem na větším zapojení podniků do výuky se zmíněným nižším daněním reinvestic. Pokud by zisk vlastníci investovali do školství a výzkumu ve svém oboru, Česko by rychleji vytvářelo místa s vyšší přidanou hodnotou a zbavilo se nálepky montovny.

Tak daleko žádná ze stran ve svých plánech nedošla. Vzájemně chytře propojené ekonomické a sociální reformy se totiž obtížně vysvětlují voličům, a tak se kandidující politici raději tento rok spokojili s máslem, lithiem či Čapim hnízdem.

ašlou my

**Lithium či kauzy Andreje Babiše.
V závěru předvolební kampaně
není nouze o vypjaté spory. Ale jak
garantovat dlouhodobě prosperující
Česko, to strany neříkají. Přitom
reformy země nutně potřebuje.**

-TEXT- DAVID KLIMES -ILUSTRACE- JAN HUNTER DOLEŽÁLEK, SHUTTERSTOCK

Od roku 1993 zřejmě nebyla kampaň, v níž by tak málo záleželo na volebních programech jako letos.

Střet nad návrhy jednotlivých stran se proměnil v referendum o předsedovi hnutí ANO Andreji Babišovi a dalším směřování země.

A mnohým politikům to vyhovuje: stačí jim říct, že budují stát jako firmu nebo naopak že bojují proti autoritářství. Varují před vítězstvím tradičních korupčníků nebo naopak neodvratným nasměrováním Česka na Východ. Tepají morální kvality svých soupeřů a naopak vyzdvihují ty své.

Nikdo z nich proto nakonec nemusí před voliči obhajovat své často nedomyšlené programové návrhy.

Poslední dny kampaně nenaplnila péře o podobu daní či kvality zdravotnictví nebo školství, jak tu bývalo zvykem. Místo toho se řešila Babišova spolupráce s StB a jeho vztah k Čapímu hnízdu. Proti tomu předseda ANO zase vytáhl kauzu lithia, což je prý „krádež za bílého dne“ ČSSD.

Že je program v roce 2017 jen nepotřebnou veteš, dokládají i soukromé rozhovory s čelnými politiky. Ti pravicoví mezi čtyřma očima ochotně přiznávají, že jejich plány na snižování daní jsou nezaplacené. Ti levicoví zase, že návrhy na daňovou progresi a sektorové daně budou to první, co při případném vyjednávání o koalici obětují. A ti populističtí vůbec netuší, co nakonec budou prosazovat, protože předseda o tom ještě nerozhodl.

Česká republika však nutně potřebuje celou sadu ekonomických a sociálních reforem, bez kterých země, jež zažila nejúspěšnější a nejsvobodnější čtvrtstoletí své historie, hrozí dlouhodobá stagnace a „blbá nálada“ ve společnosti.

Strany kašlou na reformy

Nejdůležitějším momentem předvolební kampaně nebyl žádný mýtink ani žádná předvolební debata. Ale zvěst, že se Volkswagen chystá přesunout část výroby ze Škody Auto do Německa. Volkswagen to sice obratem popřel, ale čeští dělníci se asi právem bojí – koncern vnímá kombinaci německé technologie a české levnější pracovní síly jako neudržitelný stav, a tak by nástupce Superbu mohli montovat už za pár let Němci, a ne Češi.

V té chvíli se jedno z velkých témat těchto voleb – konec levné práce – dostává do slepé uličky. Těžko tlačit na růst čistých mezd, když dobře placená pracovní místa prostě zmizí nebo je nahradí ta s nižší přidanou hodnotou, případně činnost začnou dělat čím dál sofistikovanější roboti.

S levnou prací není možné zatočit, pokud nezatočíme nejdříve s levnou ekonomikou, chřadnoucími sociálními systémy a nepodpoříme tuzemskou prosperitu vytyčením jasných investičních priorit.

Čeští politici se ale bohužel v těchto volbách neodvážili říct svým voličům pravdu o české ekonomice. Hlásali jen to příjemné: Státní rozpočet minulý rok skončil po 21 letech v přebytku, který činil 61,8 miliardy korun. Žijeme v letech růstu a všichni neustále vylepšují odhady, o kolik domácí ekonomika zesílí. Naposledy Mezinárodní měnový fond zvýšil odhad letošního růstu na 3,5 procenta HDP z loňských 2,6 procenta. Ve státní sféře razantně rostou platy, v soukromé mzdy.

Ale to je jen část obrázku o českém hospodářství. Země se přestala přibližovat Západu. Po roce 1989 jej rychle doháněla a lidé snili o tom, že za pár let se budou mít jako v Rakousku či Německu. Pak se ale něco stalo během hospodářské krize. Na 83 procent unijního průměru Česko vystoupalo v roce 2007, v roce 2017 bylo na 88 procentech. Za devět let stáhlo náskok unie jen o pět procentních bodů.

V letech krize se totiž zasekl růst produktivity práce. OECD spočítala, že kdyby se protáhl stoupající trend

z předkrizových let, tak by Češi měli být v produktivitě o 21 procent výše než nyní.

Česko tak bojuje proti levné práci – ČSSD jí dokonce vyhlásila válku –, ale mzdy nemohou rychleji stoupat, pokud někdo nevymyslí, jak opět nastartovat svižný růst produktivity práce.

A k tomu se vrší problémy se zahraničními vlastníky. Buď přemýšlejí o stěhování výroby dále na východ za levnou prací či zpět do svých mateřských zemí. Nebo po letech investování do firem začínají vybírat zisky. Podle vládní studie je odliv výnosů v Česku třetí nejvyšší v EU po Lucembursku a Irsku. Polsko, Slovensko i Maďarsko jsou daleko za námi.

Česko bojuje proti levné práci, ale mzdy nemohou rychleji stoupat, pokud někdo nevymyslí, jak opět nastartovat růst produktivity práce.

Každý férový politik by tedy na počátku kampaně měl přiznat pravý stav věcí: Česká ekonomika byla až dosud postavená na levné pracovní síle, za což ale vždy vykazovala velmi nízkou míru nezaměstnanosti v regionu. Růst Česka tu ve velkém stál na zahraničních investicích, které po dvě dekády přinášely i know-how a zvyšovaly přidanou hodnotu práce zaměstnanců. A stát výnosy z daní ve velkém investoval do zdravotnictví, penzí a dalších sociálních systémů. Pokud ale příliv zahraničních investic ustane a razantně se začnou zvyšovat mzdy, celý umně kalibrovaný stroj se rozbije.

V programech stran však nenajdeme plnohodnotnou odpověď na to, jak přežít v „éře po montovnách“. Místo chytré úpravy daní přichází nabídka nižší daně

z přidané hodnoty na řezané květiny. Místo podpory podnikání progresivní zdanění. Místo nižších nákladů na sociální systémy jejich zvýšení. A místo vzdělávání vhodného pro 21. století jen utahování byrokratických šroubů na školách.

Týdeník Ekonom proto vybral šest klíčových oblastí, které zasluhují reformu, a v průběhu září a října vám o nich nabízel debaty s experty. Nyní přinášíme sumář toho, co by republika potřebovala a čeho se politici tak bojí.

Lidem nižší odvody, firmám reinvestice

Neudržitelnost dosavadního ekonomického modelu ilustruje i statistika OECD, podle které má Česko osmé nejvyšší daňové zatížení mezd v tomto klubu. Podle Eurostatu ale zároveň nabízí sedmou nejlevnější práci v EU. Není však možné dlouhodobě danit jako ve Švédsku a současně konkurovat ceně hodinové práce v Rumunsku.

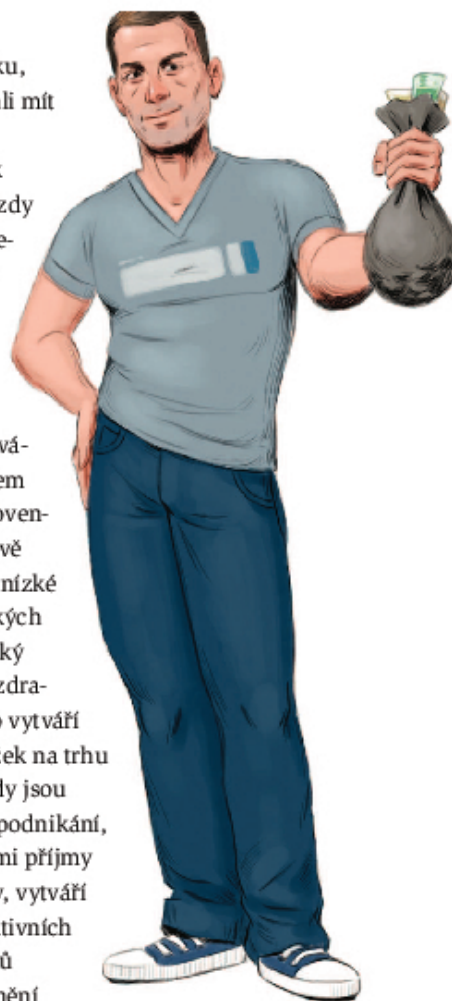
V debatě Ekonomu šéf odborů Josef Středula jasně řekl, jak chce situaci řešit: „Po 25 letech si myslíme, že polštář levné práce tu byl už příliš dlouho. A my jsme netrpěliví.“ Na zářijovém mítinku odborářů vyhlásil pro příští rok požadavek na růst mezd o osm až deset procent. Prezident Hospodářské komory Vladimír Dlouhý souhlasil, že mzdy mají v časech hojnosti růst, „ale růst mezd musí vycházet ze zaměstnavatelského sektoru a zde je předmět sporu,“ dodal.

Hlavní ekonomka Raiffeisenbank Helena Horská před jakýmkoliv mzdovým kvapíkem varovala: „Já bych od politiků čekala ne to B, jak mají růst mzdy, ale hlavně to A,

jak změnit ekonomiku, abychom vůbec mohli mít vyšší mzdy.“

Jednou z cest, jak zvýšit lidem čisté mzdy a přitom razantně nezdražit práci, je snížení odvodového zatížení českých mezd. Podle studie Deloitte je vyšší sociální pojištění odváděné zaměstnavatelem jen ve Francii, na Slovensku a v Belgii. Celkově pak máme relativně nízké daně z příjmů fyzických osob, ale velmi vysoký součet sociálního a zdravotního pojištění. To vytváří hned několik překážek na trhu práce. Vysoké odvody jsou bariérou pro rozvoj podnikání, škodí lidem s nízkými příjmy a částečnými úvazky, vytváří šedou vrstvu alternativních pracovních kontraktů a brání reformě zdanění živnostníků.

Některé strany to alespoň částečně pochopily: hnutí ANO slibuje mírné snížení daně z příjmů

a zaměstnanecký paušál, který sníží pojistné o 500 korun měsíčně. ODS chce patnáctiprocentní daň z hrubé mzdy a o dva procentní body nižší sociální pojištění. TOP 09 by srazila pojištění dokonce o osm procentních bodů. I menší strany mluví podobnou řečí. Jen ČSSD navrhuje zavést výraznou daňovou progresi se sazbami od 12 do 32 procent, přičemž vyšší výdělků chudších by zaplatili i s příjmem nad 80 tisíc korun.

Snižovat sociální pojištění ale není možné nijak radikálně, protože by to poškodilo už nyní deficitní penzijní systém. Realistické je snížení sociálního pojistného maximálně o čtyři procentní body. Případně snížení pojištění jen některým skupinám obyvatel. „Pokud se politici předhánějí, o kolik sníží cenu práce, je logické zaměřit se na skupiny nejohroženější chudobou. Ať už jsou to starší pracovníci kolem důchodu, nebo matky, které mají problém ve sladení rodinného a profesního života. Cestou může být snižování daní a odvodů,“ řekl v debatě Filip Pertold z think-tanku IDEA při CERGE-EI.

Pokud jde o firmy, ČSSD jim chce zavést progresivní daně ve třech sazbách, které by celkem ročně přinesly 12 miliard korun navíc. Strany od ČSSD napravo pak v naprosté většině nechtějí s firemními daněmi hýbat.

Ani jeden přístup přitom neřeší problém čím dál menšího přílivu zahraničních investic a čím dál většího odlivu zisků. Tím neefektivnějším je pobídka k reinvesticím. Místo investičních pobídek při vstupu investorů do Česka je potřeba mít daňové pobídky, aby tu po vstupu zůstali. Inspirací může být estonský model, kde se v roce 2000 rozhodli pro daňovou revoluci a na reinvestovaný zisk vyhlásili nulovou daň. Firmy to motivovalo, aby v Estonsku reinvestovaly svůj zisk do práce s vyšší přidanou hodnotou a celkově se tato strategie pobalské zemi vyplatila.

Slušné peníze i pro budoucí důchodce

Příští rok důchody vzrostou o 475 korun, takže by průměrný starobní důchod poprvé měl překonat 12tisícovou hranici. Pozitivní zpráva pro penzisty má ale také svou odvrácenou tvář: valorizace téměř pro dva miliony důchodců bude znamenat nárůst výdajů na peníze o 16,6 miliardy korun. Což je skoro stejné číslo, jaké už na důchodovém účtu chybí za minulý rok. Ten je i v časech hospodářského růstu v hlubokém mínusu.

„Od roku 2010 vytvořil kumulativně deficit 260 miliard korun, které musíme odněkud vzít. Pokud zastro-

pujeme věk odchodu do důchodu, budeme potřebovat dalších 1,5 procenta HDP a opět peníze musíme odněkud vzít. Pokud nasčítáme budoucí deficity do roku 2060, jsme na 30 procentech HDP, tím bychom se dostali mimo mastrichtská kritéria,“ varoval v debatě Ekonomu Jiří Šatava z think-tanku IDEA.

Vláda Bohuslava Sobotky udělala některé kroky, které schodek ve financování penzí ještě prohloubily: zrušila druhý, tedy soukromý fondový pilíř spoření na stáří, zastropovala důchodový věk na 65 letech a prosadila vyšší valorizaci důchodů. Na „komplexní a vzájemně provázaný souhrn návrhů“, který vláda slibovala v programovém prohlášení, však nedošlo.

Lepší to není ani v aktuálních volebních programech. Strany se předhánějí, jak vysoký minimální důchod budou garantovat. Ale už neříkají, odkud na to vzít. To v lidech jen podporuje mylné představy, že čekají slušné peníze v důchodu. Podle průzkumu společnosti Broker Trust nejvíce Čechů (18,6 procenta) očekává důchod na úrovni 51 až 60 procent předchozího příjmu. Další 16 procent si myslí, že se dostanou až na 70 procent. A 12 procent lidí se těší až na 80 procent předchozího příjmu. Realita je ale taková, že průměrný důchod odpovídá jen 42 procentům hrubé průměrné mzdy.

Na peníze jsou nepochybně třeba další peníze. Předseda vládní důchodové komise Martin Potůček v debatě prohlásil, že nás čeká zvýšení výdajů na důchody z dnešních 8,6 procenta HDP na „minimálně 10 procent“. Místopředseda Českomoravské konfederace odborových svazů Vít Samek by zavedl povinné příspěvky zaměstnavatelů do třetího pilíře, tedy doplňkového penzijního spoření: „My v odborech jsme pro to, aby se zavedla povinnost pro zaměstnavatele, kteří působí v rizikových profesích,“ uvedl. Odbory by následně na úkor

zaměstnavatele zdražily o šest procent z důchodového vyměřovacího základu i práci všem nově přichozím na trh práce.

To by jistě zvýšilo příjmy penzijního systému, ale ještě více by to zdražilo českou práci. A odporovalo by to předchozí prioritě, tedy snižování sociálního pojištění, aby se zvýšila čistá mzda a rozhýbal pracovní trh.

I když se Česko zcela určitě časem vyšším výdajům na důchody nevyhne, je možné reformovat penze tak, aby lidi více motivovaly ke spoření. Šatava by především zvýšil srozumitelnost celého systému: „Pokud nevíte, jaký můžete očekávat starobní důchod, nevíte, kolik si máte spořit. Pokud víte, že očekáváte důchod o 60 procent nižší, než je vaše dosavadní mzda, tak už si pořádně rozmyslete, co budete dělat.“

Aby byl systém penzí přehlednější, průběžný pilíř by se mohl rozdělit na veřejný sociální, který by třeba vyplácel všem základní důchod osm tisíc korun měsíčně, a opravdu pojistný, který by se odvíjel od výše odvedeného pojistného.

Pokud by například každý měl od vstupu na pracovní trh možnost se přes elektronické rozhraní podívat, jaký ho při aktuálních výdělích čeká jednou důchod, jistě by se často choval odpovědněji. Osobní pojistný účet by pak mohl být otevřený i různým dalším odvodům, například od zaměstnavatelů.

Šatava také upozornil, že potřebným stabilizačním prvkem důchodů by bylo větší zapojení seniorů na trhu práce. V českých podmínkách totiž lidé většinou odcházejí do penze hned po dosažení důchodového věku. Potůček potvrdil, že bonus k budoucímu důchodu u pracujících důchodců je tak malý, že není prakticky žádnou motivací zůstat v práci.

Jiné je to ale třeba ve Švédsku, kde ti, kteří odejdou do penze v 61 letech, berou jen 72 procent průměrného důchodu, ti, kteří odejdou v 70 letech už 157 procent průměrného důchodu. To je motivace, která funguje.

Pokud by i v Česku byli senioři pobídnuti déle se udržet na trhu práce, snížilo by to výrazně tlak na důchodový systém a ještě by z toho stát měl nové příjmy na pojistném.

Do skutečné reformy důchodů se ale žádné ze stran příliš nechce. Poté co neuspěl druhý pilíř penzí zavedený vládou Petra Nečase v roce 2013, se politici výrazně proměny důchodů bojí. Přitom není na co čekat. Důchodový účet se už neumí dostat do plusu ani v těch nejučtějších letech hospodářského růstu.

Školy pro 21. století

Školství se stalo jedním z hitů této volební kampaně.

Většina stran se ale omezila na předhánění se ve slibech, kolik přidají učitelům. Podle ČSSD a lidovců by měli do roku 2021 pobírat 130 procent průměrné mzdy. ODS by jim dala průměrně nejméně 35 tisíc korun. Podle TOP 09 by učitelé měli patřit k nejlépe placeným státním zaměstnancům. A hnutí ANO plánuje zvednout platy učitelů tak, aby byly na konci volebního období v roce 2021 minimálně na 150 procentech své stávající výše.

Ostudnost učitelských platů v debatě ilustrovala ředitelka Gymnázia Na Zatlance Jitka Kmentová: „Když má absolvent pedagogické fakulty nastoupit, má v lepším případě u nás 22 620 hrubého. A co horšího, kolegyně po šesti letech praxe má základní plat jen 24 tisíc, s osobním příplatkem 26 tisíc hrubého.“

Podle ekonomů z think-tanku IDEA Daniela Münicha ale nízký nástupní plat není hlavním důvodem, proč se absolventi pedagogických fakult do školství nehrnou: „Nástupní platy jsou vlastně ještě relativně vysoké, protože žádný absolvent vysoké školy nikde nic moc nedostane, a to ani na soukromém trhu. Problém je, že se za dalších 30 let praxe plat výrazně nezvýší. A to ti lidé vědí, spočítají

si, že za 30 let budou mít 30 tisíc a že jinde jejich kamarádi ze školy budou mít už mnohem více.“

Podle Müncha potřebuje školství alespoň 20 až 30 miliard ročně navíc. Ředitel společnosti Scio Ondřej Šteffl dodal, že podle srovnání zemí OECD by školství potřebovalo navýšit výdaje dokonce o 50 miliard ročně.

Platy však rozhodně nejsou jediný problém školství. Příkladem nedobře vymyšlené regulace ve vzdělávání je státní maturita. „Je nesmyslná. V systému, který je velmi silně diverzifikovaný, kde máme gymnázia i střední odborná učiliště s maturitou, dávat na výstupu stejnou laťku je podle mého nesmysl,“ říká Jana Straková z Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání. A ředitelka Kmentová souhlasí: „My školní maturitou musíme dohánět to, co stát promíjí u státní maturity.“ Zároveň chápe, že pro odborné školy zase může být státem stanovená zkouška velmi těžká.

Žádná z velkých stran v předvolební kampani ale nenavrhuje zrušení státní maturity, která v Česku funguje od roku 2011. Bitevní linie se přesunula ke sporu o státní maturitu z matematiky, která se má poprvé konat v roce 2021 (proti plošné maturitě z matematiky jsou lidovci či TOP 09).

Podle Šteffla by řešením bylo nahradit maturitu jednotnou zkouškou nižší úrovně: „Jediné, co by se dalo udělat, že by existovala minimální středoškolská zkouška. Nesmí tam být to slovo maturita. Když je tam slovo maturita, tak pro gymnázia je to komické a pro střední odborná učiliště nepřekonatelné,“ říká Šteffl. Podle něj by náplň měla být výrazně jednodušší. „Všichni absolventi budou umět třeba trojčlenku. Ze státních maturit se totiž ukazuje, že

ji neumí. Vždyť k čemu logaritmické rovnice, když neumí trojčlenku?“ ptá se Šteffl.

Stejně tak zaznívá požadavek na větší autonomii ředitelů škol. Zatímco se ministři školství v minulých letech vysílili na prosazení kariérního řádu učitelů (který pak stejně neprošel), ještě důležitější by podle expertů bylo stanovení řádu pro ředitele. Úspěšný ředitel školy by mohl dostávat větší balík peněz, z nějž by odměňoval úspěšné a vzdělávající se učitele.

Více peněz, méně byrokratických předpisů a školy lépe řízené řediteli představují mix, který by snad mohl prolomit to, co vychází z mezinárodních srovnání: v českých školách často učitele nebaví vyučovat a studenty zase nebaví se učit.

Více odpovědnosti za své zdraví

Zdravotnictví bylo v Sobotkové vládě jedním z největších bitevních polí mezi ČSSD a ANO. I když pře Babiše se sociálnědemokratickými ministry zdravotnictví byly urputné a hodně osobní, zdravotnický systém z toho mnoho neměl. Nejvýraznější změnou bylo prudké navyšování plateb za státní pojištění, tedy důchodce či studenty, ze 787 korun měsíčně v roce 2013 na aktuálně schválených 969 korun.

To ale neodstranilo žádný z chronických problémů financování českého zdravotnictví. V české péči o zdraví jsou příjmy ze čtyř pětina státní, to je ve srovnání se zbytkem Evropy extrém. A ani přes zvýšení plateb za státního pojištění nedokážou v lepších letech zdravotní

pojišťovny vytvářet výraznější přebytek. A demografický výhled říká, že bude ještě mnohem hůře.

Na zdravotnictví jde v současnosti něco kolem 7,5 procenta HDP země, ve vyspělých západních státech je to asi 10 procent, někde i víc. „Vstupy se musí zvýšit, abychom měli efektivně s čím pracovat,“ uvedl v debatě Josef Veselka, přednosta kardiologické kliniky motolské nemocnice.

Radikální zvýšení příjmů ve zdravotnictví si přeje prezident České lékařské komory Milan Kubek.

Předně by podle něj měl vzniknout systém automatického zvyšování odvodů za státní pojištění. Kubek navíc prosazuje, aby odvod odpovídal 13,5 procenta z poloviny průměrné mzdy.

Nyní je to 13,5 procenta ze čtvrtiny průměrné mzdy. Toto navýšení by mělo přinést do zdravotnictví řádově desítky miliard korun. Dále by komora chtěla do branže přivést část ze spotřebních daní na alkohol a tabák. Živnostníci by měli odvádět zdravotní pojištění z celého výdělku, nikoliv z poloviny, jak je tomu dosud. K tomu by Kubek ještě přidal druhou sazbu zdravotního pojištění pro lidi s vyššími příjmy.

Proti tomu expert na financování zdravotnictví Pavel Hroboň namítá, že Česko už nyní vydává na zdravotnictví docela dost peněz a je lepší se pokusit utráčet je efektivněji.

Jedním ze sporných bodů je budoucí postavení zdravotních pojišťoven. Kubek by některé sloučil, Hroboň by je naopak nechal konkurovat. Některé příklady ze zahraničí – například Nizozemska či Švýcarska – ukazují, jak si potenciální pacient může vybrat balíčky zdravotní péče.

Vedle zákonem stanoveného minimálního standardu, na který musí dosáhnout každý, pojišťovny mohou nabízet různé drahé pojištění s bonusy a malusy. Například podle toho, zda kouříte či chodíte na preventivní prohlídky. Omezený a regulovaný trh tak přispívá k péči o vlastní zdraví – kdo se o sebe stará, nakonec platí méně.

Tim by se vyřešil i další problém českého zdravotnictví. Češi málo dbají na prevenci a naopak excelují v pití alkoholu či mají sklony k obezitě. Disciplinace prostřednictvím pojištění plánu by pomohla.

Dalším sporným bodem je úroveň zdravotního pojištění a spoluúčasti pacienta. Připojištění u nás nyní prakticky neexistuje. A spoluúčast je jedna z nejnižších v Evropě. Tomuto problému se už některé strany věnují: zatímco ODS hovoří o individuálním zdravotním pojištění na míru, TOP 09 chce zavést nadstandardy s možností dobrovolného připojištění. Kdo by však stanovil, co je standard a co nadstandard, případně na co se jde připojistit a na co už ne, do toho se nikomu nechce.

O českém zdravotnictví se někdy říká, že je „nejzápadnějším zdravotnictvím na Východě“. Dosud fungovalo v odpovídající kvalitě, ale bez reformy brzo začne mít velké finanční i personální problémy. Už nyní se odkládají některé operace, pokud nemocnice vyčerpá svůj limit od pojišťovny, jinde zas není dost doktorů.

„Lidé se ve výsledku rozhodují nohama. My máme v Motole asi 150 zavřených lůžek, protože pro ně nemáme sestry,“ popisuje neradostnou situaci kardiolog Veselka.

Aby matky mohly vychovávat i pracovat

Ekonomové se shodnou, že na českém trhu práce jsou už jen dvě skupiny obyvatel, jejichž zaměstnanost by se mohla výrazně zvednout a dotyčným by to přineslo vyšší příjmy. Jsou to již zmiňovaní senioři, kteří často před prací dají přednost důchodu. A pak rodiče malých dětí, typicky matky na rodičovské.

Ty by se třeba i chtěly dříve vrátit do práce, ale jednak není v Česku dostatek služeb pro péči o dítě a pak k tomu ani stát nepřispívá svou daňovou politikou. Česko na rodiny vydává v Evropě slušných 2,5 procenta HDP, ale v rámci těchto peněz má druhý největší podíl výdajů

na daňové slevy mezi zeměmi OECD. Naopak v přímé podpoře a výdajích na služby je na chvostu. Sobotkova vláda přitom podíl slev navýšila. Na druhé dítě stoupla sleva o šest tisíc korun na 19 404 korun ročně, na třetí a další dokonce o 10 800 korun na 24 204 korun ročně. Nakonec se schválilo i zvýšení slevy na první dítě o 1800 korun na 15 204 korun.

Podle Kláry Kalíškové z think-tanku IDEA se všechny daňové slevy po narození dítěte navážou na mzdu otce a žena při návratu do práce čelí velmi vysokému zdanění: „Muž s nepracující ženou v domácnosti čelí efektivní daňové sazbě 23 procent. Když začne pracovat i žena, ta čelí efektivní sazbě 38 procent. To jsou ohromné rozdíly.“

Vláda nedávno schválila novou koncepci rodinné politiky, kde se přímo píše, že podpora rodin prostřednictvím daňových slev už dosáhla svého maxima: „Česko koncentruje podporu rodin v oblasti daňových úlev, což pro rodiny představuje riziko v době hospodářského poklesu, kdy mohou ztratit jak příjem, tak daňovou podporu. Proto je do budoucna klíčové posilovat význam dalších dvou pilířů – dávkový a pilíř veřejných služeb.“

Nezdá se však že by z koncepce do budoucna něco zbylo. Sobotkova vláda slevy dramaticky navyšovala. Nyní se strany v předvolebních programech předhánějí, kdo nabídne rodinám ještě větší slevy. →

Vítězem v této soutěži jsou asi lidovci, kteří nabízejí jednorázový daňový bonus 50 tisíc korun při narození prvního dítěte a 100 tisíc korun na každé další narozené dítě.

Místo posilování daňových slev by přitom bylo vhodné rušit ty, které odrazují od návratu do práce. Řešením by mohla být podle expertů změna u slevy na manželku. „Tuto daňovou slevu je možné transformovat do jiné dávky. V případě péče o malé dítě do rodičovského příspěvku. V případě péče o seniora třeba do příspěvku na péči,“ řekl Robert Jahoda z Masarykovy univerzity.

Když se zeptáte firem, jak poskytnout matkám malých dětí možnost lepšího skloubení rodinného a pracovního života, prakticky vždy přijde odpověď: částečné úvazky. Jejich podíl je v Česku v evropském srovnání jeden z nejnižších. A rodičovská poměrně dlouhá. Jana Skalková z Vodafonu v debatě navrhla výhodnější daňové podmínky právě pro částečné úvazky: „Z pohledu firmy je třeba pět let bez zaměstnance hrozně dlouhá doba. Změní se tím, manažer, v oblasti technologií je vývoj rychlý. Pokud se ale podaří vytvořit částečný úvazek už v roce dvou věku dítěte, plný návrat je pak mnohem snazší.“

Učinit podnikání zase sexy

Pracující rodiče ale také musí mít kdo najmout. Všechny nás nemůže zaměstnat stát, i když se o to Sobotkova vláda docela snažila. Vůči podnikatelům však zavedla jen restriktce. Kontrolní hlášení, elektronická evidence tržeb, výrazné zpřísnění kontrol finančních úřadů a mnoho další byrokracie. Přineslo to sice vyšší výběr daní, ale také zadusilo podnikatelský apetit.

Pro podnikatele toho strany mnoho nenabízejí. O nižších firemních daních většinou nemluví a pružnější pracovní trh také nechtějí. Majitel Linetu Zbyněk Frolík, který je také viceprezidentem Svazu průmyslu a dopravy, v debatě Ekonomu prohlásil, že by se v zemi dokázalo okamžitě uplatnit až 140 tisíc zahraničních pracovníků na pracovní víza. Firmy by za ně ručily. A přidal svou zkušenost. „Postavili jsme novou fabriku za 350 milionů korun. A ta stojí jako dům duchů, protože jsme do ní nesehnali sto zaměstnanců. Přetáhnout lidi vedlejším podnikům jsme nechtěli, bylo by to neetické.“ A Frolík počítal: „Jeden pracovník nám vytvoří zisk 1,8 milionu korun. Odvedeme z něj státu půl milionu korun. Sto lidí by bylo 50 milionů pro stát.“

Firmy nařikají i nad kvalitou školství. Průmyslníci mají sice jiné představy než školští experti, na co by školy měly dávat důraz, například při výuce matematiky

či technických předmětů jim však jde o to samé. Aby studenti jen nememorovali, ale naučili se tvůrčím způsobem myslet. V továrně pak budou spíše schopni se rychle naučit ovládat stroj za miliony, případně si osvojit novou technologii. Jedna práce na celý život už prakticky nikde v Česku neexistuje.

Vlamování firem do školství dnes není nijak koncepční. Jejich spolupráce s vysokými školami vážne. Zde by se například mohl potkat zájem na větším zapojení podniků do výuky se zmíněným nižším daněním reinvestic. Pokud by zisk vlastníci investovali do školství a výzkumu ve svém oboru, Česko by rychleji vytvářelo místa s vyšší přidanou hodnotou a zbavilo se nálepkový montovny.

Tak daleko žádná ze stran ve svých plánech nedošla. Vzájemně chytře propojené ekonomické a sociální reformy se totiž obtížně vysvětlují voličům, a tak se kandidující politici raději tento rok spokojili s máslem, lithiem či Čapím hnězdem.